

Flammesfyrene

I over en måned har bålsjef Fredrik Frotvedt (18) og en gjeng ivrige buekorpsgutter bygget og bygget. I morgen kveld går 450 tønner og 1500 arbeidstimer opp i røyk.

TEKST: HEGE PAULSEN FOTO: TOR ERIK MATHIESEN

SJEFENE: Svein Nordal-Pedersen var bålsjef på slutten av 60-tallet. Han gir tips og råd til årets leder, Fredrik Frotvedt.

TUNGE TØNNER: Høyt er det, og høyere skal det bli, sankthansbålet på Laksevåg. Christoffer Robin Vaksdal (14) tar imot en tønne fra bålsjef Fredrik Frotvedt.

Hver ettermiddag går han ned til Laksevågparken og ser på bålet. Hver ettermiddag blir han stolt og glad. – Det er en fantastisk følelse å få være med å holde en sånn tradisjon ved like, sier bålsjef Fredrik Frotvedt.

Den siste tiden har all fritid gått med til bålbygging. Fire timer, fem kvelder i uka, i sol, vind og regn. Resultatet har blitt et nesten 20 meter høyt tønnebål, et av verdens høyeste. Bålet har form som en champagneflaske, slik det skal være og slik det har vært siden det første tønnebålet brant på Laksevåg for over 100 år siden.

Det er 75 prosent sjans for at det regner på Sankthansaften i Bergen, sier meteorologene. Det bryr ikke Frotvedt og de andre gutta seg om. Sankthansaften er Laksevågs nasjonaldag, sånn er det bare.

EN SANKTHANSFEIRING uten tønnebål i Laksevåg er helt mulig å forestille seg. I hvert fall for Svein Nordal-Pedersen (64). I sin ungdom var han en av bålbyggerne, og tre ganger på slutten av 60-tallet var han bålsjef. Nå nøyer han seg med å inspisere og gi noen gode råd til gutta som reiser bålet.

– Det var andre tider før. Den gang stjal vi tønnene. Vi lånte en stor robåt med plass til 54 tønner og dro ut på tokt om natten. Jeg tror bedriftene visste hva vi drev med, men vi hørte aldri noe. De syntes vel det var greit å bli kvitt de gamle tønnene.

I de senere årene har tønner blitt donert til bålbyggerne på Laksevåg, men det har stadig blitt vanskeligere å få tak i mange nok, blant annet fordi flere og flere bedrifter har gått over til funksjonelle og mindre brennbare plasttønner. Bålet har blitt smalere og smalere for hvert år, og i år har bålbyggerne, for første gang i historien, vært nødt til å betale for byggesteinene i bålet.

– Vi har kjøpt tønner for 50-60 000 kroner. Så nå håper jeg folk kommer for å se på bålet når vi tenner, det sier dagens bålsjef, Fredrik Frotvedt.

Det er nemlig ikke bare for å holde tradisjonen ved like at han og kameratene bruker hele forsommeren på å bygge bål. Sommerens lyseste kveld skal feires stort i Laksevåg, og bålet er hovedattraksjonen på festen. Inngangspenger og overskuddet fra salg av pølser og brus gjør

at Laksevågs bueskyttere kan kjøpe uniformer og trommestikker og alt annet man trenger for å drive et av Bergens mest tradisjonsrike buekorps.

STORE OG SMÅ BÅL som flammer opp på sankthansnatten, er en eldgammel tradisjon.

– Vi vet ikke sikkert når man startet å brenne bål i forbindelse med sommersolhverv, men det var før kristendommen ble innført, det er sikkert, sier Anne Kristin Moe, som er konservator på Norsk folkemuseum i Oslo.

Senere ble minnedagen til døperen Johannes ble lagt på samme dag som den førkristne midtsommerfesten, og til tross for at det er lite igjen av den kirkelige markeringen i dagens feiring, har vi beholdt det kirkelige navnet på dagen.

Moe forteller at da kristendommen kom til Norge, prøvde man å sette en stopper for bålrensning fordi det var en hedensk skikk. Spesielt under pietismen på 1700-tallet var brenning av bål lite populært. Men tradisjonen overlevde, og fra 1800-tallet finnes det mange skriftlige kilder som forteller om båltradisjon på sankthansaften.

– I dag er det spesielt langs kysten det er vanlig å brenne bål, men på 1800-tallet var det utbredt i hele landet, både i by og bygd. Det var konkurranser mellom bydelene om å ha det høyeste bålet, og det var vanlig at barn og ungdom hadde ansvar for å sanke brennbare materialer. De stjal ofte, og ulike bålgynger kunne også stjele fra hverandre, forteller Moe.

Hva som var et bra bål varierte fra landsdel til landsdel.

– Tønnebål var populært mange steder, det samme var båtbål, der de stilte båter opp mot hverandre på høykant og tente på. Langs kysten var det vanlig med flytebål, som var laget av stokker som var surret sammen og ble tent på ute på vannet. I Sør-Norge var det om å gjøre å ha størst bål med høyest mulig flamme, mens i Nord-Norge var det om å gjøre å ha mest mulig røyk. De heiv på våt tang og tare og ga seg ikke før hele bygda var røyklagt, sier Moe.

Det er ulike teorier om hvorfor man brenner sankthansbål.

– En teori var at bålet skulle styrke solen, som var på et kritisk punkt fordi den snudde akkurat denne dagen. En annen teori var at bålet representerte det som måtte vike når sola snudde; man brant det gamle og fikk en ny start, forklarer Moe.

PÅ LAKSEVÅG har et par av gutta stasjonert seg på toppen av bålet og er i ferd med å plassere en ny rad med tønner. Fra bakken roper Christer Torsvik (20), også han med tittelen bålsjef, myndige kommandoer. Tønnene skal ikke stå for langt ut, og absolutt ikke for langt inn. Det skal ikke være for stort mellomrom mellom dem, men ikke for lite heller. Siden tønnene ikke er gratis lenger, gjelder det å rasjonere. ➔